

Digital kulturpolitikk

Om en langsom utvikling på et politikkområde

Digital cultural policy

On the slow and ambivalent development of a policy field

Ole Marius Hylland

Ole Marius Hylland (dr. art.) arbeider som seniorforsker ved Telemarksforskning i Bø, Norge. Han har en doktorgrad i kulturhistorie fra Universitet i Oslo, og arbeider med kulturpolitisk og kulturhistorisk forskning og utredning ved Telemarksforskning. Hovedområder for forskningen til Hylland er kulturpolitiske begreper og grunnlagsproblemer, digitalisering, scenekunstopolitikk og museumspolitikk. Han har tidligere publisert bl.a. bøkene *Kulturpolitikk. Organisering, legitimering og praksis* (2017, sammen med Per Mangset) og *Aesthetics and Politics. A Nordic Perspective on How Cultural Policy Negotiates the Agency of Music and Arts* (2018, sammen med Erling Bjurström).

hylland@tmforsk.no

Sammendrag

Denne artikkelen beskriver digital kulturpolitikk som en langsom og ambivalent utvikling av et politikkområde. Den undersøker hvordan norsk kulturpolitikk gradvis har blitt påvirket av digitalisering. Artikkelen sporer denne utviklingen over flere tiår, gjennom en nærlesning av sentrale politiske dokumenter. Formålet er å kaste lys over når og hvordan det digitale ble en del av kulturpolitikken, og gjennom hvilke ideer og tiltak. Jeg argumenterer for at digital kulturpolitikk har utviklet seg gradvis og sedimentært, men at utviklingen hele tiden har vært preget av en ambivalent holdning til den digitale revolusjonen. Digital kulturpolitikk beskrives avslutningsvis som et felt preget av hyperkonvergens, der ideer, politiske verktøy, teknologi og politikkområder i økende grad vikles sammen. Dette er også en utfordring for den kulturpolitiske forskningen.

Nøkkelord

Digitalisering, kulturpolitikk, digital kulturpolitikk, historisk utvikling

Abstract

This paper describes digital cultural policy as a slow and ambivalent development of a policy field. It investigates how Norwegian cultural policy has gradually been affected by digitization in the field of cultural production. The paper traces this development over the course of the last decades through a close reading of key political documents, aiming to highlight how and in what way the digital became part of cultural policy, and through what kind of ideas and measures. I argue that digital cultural policy has developed in a sedimentary fashion, but that it has been continuously marked by an ambivalence towards the digital revolution. Digital cultural policy is ultimately described as a field of hyperconvergence, where ideas, political tools, technology and policy areas are entangled to an increasing degree. This challenges research on digital cultural policy.

Keywords

Digitalization, digitization, cultural policy, digital cultural policy, development

Innledning

Digitalisering er et av de viktigste begrepene for å fange og beskrive det siste tiårets samfunnsmessige endringer. Samtidig er det et begrep som både inneholder en løst definert diagnose på samfunnsutviklingen og som betegner en spesifikk teknologisk utvikling. Styrken på endringene og de faktiske konsekvensene av dem er det ikke overraskende ulike meninger om, men *at* digitalisering representerer et paradigmeskifte i en eller annen betydning er utvilsomt. Dette gjelder ikke minst på feltet for kulturproduksjon. Dette feltet er sammensatt av 1) kulturprodusenter, av 2) et tilbud om og etterspørsel etter kulturprodukter, samt av 3) ulike former for regulering, gjennom økonomiske virkemidler, lovverk, retningslinjer, administrativ organisering m.m. – med andre ord *kulturpolitikk*. Alle disse elementene har blitt grunnleggende påvirket av digitaliseringen av innhold, av digitale verktøy og digital distribusjon. Terskelen for produksjon og distribusjon har blitt senket, og inngangskostnaden for å bli en produsent og/eller distributør av kulturelt innhold er lav, takket være rimelig og tilgjengelig digital teknologi. Denne siden ved utviklingen har både blitt forstått som en trussel mot profesjonalitet (jf. Keen 2007) og som en demokratisk velsignelse – en demokratisering av muligheten til å arbeide kreativt (se f.eks. Dahlberg og Siaperä 2007). Digitaliseringen har uansett utfordret skillet mellom konsument og produsent og mellom produsent og produkt, som begreper som «prosumer», «new media literacy» og «user-generated content» forsøker å beskrive (jf. Howley 2005, Ritzer og Jurgenson 2010, Gauntlett 2011). Videre, er den kanskje mest åpenbare effekten av digitalisering på kulturområdet den massive veksten i tilgangen til kulturprodukter. En kombinasjon av teknologi, næring, idealisme, «piratvirksomhet», amatørinteresse og politikk har gjort at enhver borger med nettforsbindelse kan velge blant f.eks. 50 millioner sanger på Spotify¹, mer enn 1,3 milliarder videoer på YouTube², millioner av musikkfiler på plattformer som Bandcamp og SoundCloud, mer enn 10 milliarder fotografier på Flickr, og flere millioner bøker digitalisert av Google Books, Project Gutenberg eller, for den saks skyld, av Nasjonalbiblioteket i Norge. Analyser av hvilke konsekvenser det massive digitale kulturtilbudet har, varierer også mellom optimisme og pessimisme. Der et begrep som *the long tail* (Anderson 2006) innebærer en viss optimisme for hvordan digital kulturdistribusjon gir alle muligheten til å finne noe som passer dem, beskriver et begrep som *the paradox of choice* (Schwartz 2004) hvordan et bredt tilbud kan lede til smalere valg fra forbrukerne (se også Salecl 2011).

De spørsmålene som stilles i artikkelen er disse: Når og hvordan ble det digitale en del av norsk kulturpolitikk? Hvilke ideer om det digitale har vært viktige i kulturpolitikken, og hvordan har disse ideene blitt forsøkt oversatt til praktisk politikk? Jeg vil også både innledningsvis og avslutningsvis diskutere selve begrepet *digital kulturpolitikk* for å forsøke å definere det. Problemstillingene antyder at en definisjon bør inkludere en kombinasjon av ideer og praksis. De innebærer også at det åpnes for nye spørsmål som fortjener videre studier, og det er også et av formålene med denne teksten.

I det følgende skal det handle om digitalisering som en kulturpolitisk endring. Min innledende arbeidshypotese er at den digitale endringen, som man kunne kalle en *digital vending*, er et langsomt og tvetydig skifte på det kulturpolitiske området. I utgangspunktet er det norsk kulturpolitikk som vil beskrives, men med de store likhetspunktene innenfor de nordiske land rent kulturpolitisk (jf. Duelund 2004, Mangset et al. 2008), legger jeg til grunn at beskrivelsen også vil kunne være relevant for utviklingen også i andre land i Norden. Det er først og fremst en deskriptiv analyse som gjennomføres i denne teksten, og jeg

1. <https://newsroom.spotify.com/company-info/> [lest 13.11.19]

2. <https://www.youtube.com/about/press/> [lest 13.11.19]

legger vekt på å beskrive en utvikling gjennom flere tiår. Overfor denne utviklingen vil det også være relevant å vurdere om den har preg av å være stegvise endringer, eller hvorvidt den kan beskrives med et begrep om *sedimentær* utvikling (jf. Dubois 2015; Henningsen 2015), der nye utviklingstrekk legger seg ovenpå de allerede eksisterende.

Det empiriske utgangspunktet for artikkelen er primært norske kulturpolitiske dokumenter. Jeg har gått igjennom alle de stortingsmeldingene som spesifikt omhandler kulturpolitikk siden 1973 (*kulturmeldingene*), i tillegg til de relevante stortingsmeldingene som enten beskriver et delfelt av kulturpolitikken (scenekunst, visuell kunst, musikk, kultureksport), eller som helt eksplisitt handler om en digital kulturform (som dataspill). I tillegg har jeg sett på utvalgte strategier fra Kulturdepartementet som har tatt for seg det digitale som verktøy, mål eller middel i en eller annen form, som f.eks. *Kulturdepartementets strategi for åpne data 2017–2022* (Kulturdepartementet 2017) og *Spillerom – Dataspillstrategi 2020–2022* (Kulturdepartementet 2019). En annen kilde til kulturpolitiske ideer og kulturpolitisk praksis har vært strategier og årsmeldinger fra Norsk kulturråd. Med andre ord er de dokumentene som ligger til grunn for analysen først og fremst knyttet til kulturpolitikk i smal forstand (se nedenfor); forstått som den eksplisitte politikken som føres på kulturfeltet, gjennom regulering, finansiering, organisering og legitimering av kulturproduksjon. Det er liten tvil om at andre politikkområder og deres tilhørende dokumenter innebærer en implisitt kulturpolitikk (jf. Ahearne 2009), men denne gjennomgangen fokuserer primært på den eksplisitte kulturpolitikken fra de offentlige aktørene som har dette som sitt mandat.

Fra disse kildene har jeg også plukket enkeltstående tiltak/prosjekter, som tjener som eksempler på hvordan de kulturpolitiske dokumentene har et motsvar i praktisk politikk. Analysen av dokumentene har konkret foregått på den måten at jeg har lett etter beskrivelser rundt utvalgte *nøkkelord* som kulturpolitiske ideer og tiltak rundt det digitale kan tenkes å være knyttet til. De viktigste blant disse nøkkelordene har vært «data*³», «EDB», «IT», «IKT», «digital*», «internet*», «teknologi*», «computer*» og «elektronisk». I de ulike dokumentene har jeg sett på hvilken interne og eksterne kontekst disse nøkkelordene blir brukt innenfor. Den interne konteksten har vært den *dokumentinterne* konteksten, i betydningen i hvilken sammenheng, i hvilket delkapittel og i hvilken del av dokumentet begrepene er brukt. Har det f.eks. vært i beskrivelsen av overordnede temaer, i beskrivelsen av konkrete kulturpolitiske utfordringer, eller i beskrivelser av mer eller mindre godt forankrede beskrivelser av en fremtidig utvikling? Den eksterne konteksten dreier seg om hvilken type dokument det er snakk om; hvorvidt det f.eks. er et dokument som presenterer regjeringens politikk for Stortinget (som i en stortingsmelding), eller om det er et dokument som er av mer strategisk karakter.

Med så vidt lange tidsspenn som det her er snakk om, vil dokumentstudier også være en språklig tidsreise, og gjennomgangen viser en utvikling i begrepsbruk som gjør at tidligere formuleringer raskt får et anakronistisk preg. Dette er samtidig et metodisk poeng, der det å søke etter et begrep som «EDB» gir mening i en tekst fra 1981, men ikke for en tekst fra 2018.

Den første delen av denne artikkelen inneholder et forslag til definisjon av digital kulturpolitikk og en kort gjennomgang av tidligere bruk av begrepet. Deretter følger den empiriske hoveddelen av artikkelen, der jeg går igjennom de ulike skriftlige kildene til utviklingen av en digital kulturpolitikk. Denne delen er strukturert kronologisk, og jeg gjennomgår utviklingen tiår for tiår. Den avsluttende delen vurderer utviklingen gjennom disse tiårene samlet og vurderer en overordnet definisjon av *digital kulturpolitikk* i dette lyset.

3. Asterisken brukes til såkalte *trunkerte* søk, der man søker på en ordstamme og får treff på alle ord med denne stammen.

Hva er digital kulturpolitikk?

Selv om det har kommet mange og vesentlige forskningsbidrag som analyserer digitaliseringsens ulike konsekvenser på kulturområdet, er litteraturen som relaterer digitalisering eksplisitt til *kulturpolitikk* fremdeles nokså sparsom. Den litteraturen som finnes peker blant annet på hvordan den nasjonale kulturpolitikken får åpenbare utfordringer når mange av de sentrale aktørene er overnasjonale og med økende makt og innflytelse på alle nivåer. Som enkelte har beskrevet, har en mulig respons til denne utviklingen vært en revidert form for kulturpolitisk proteksjonisme, der man med mer eller mindre hell har forsøkt å beholde en nasjonal kulturpolitisk verktøykasse i et globalt kulturelt marked (Burri 2012, Davis og Zboralska 2019). I internasjonal forskning har også begrepet *digital cultural policy* fått et visst, om enn forsiktig, gjennomslag. I et temanummer om *comparative digital cultural policy studies*, beskrives dette feltet som et fremdeles underforsket område: «too rare and far apart is the scholarly work dedicated to exploring the entanglement between digital technologies, culture, media, and public policy-making» (Roberge og Chantepie 2017, s. 295f). Samme sted understrekes også at selve begrepet digital cultural policy ikke er godt definert og avklart: «the term “digital cultural policy” has not yet found its voice and champion; what the term itself means remains to be fully unraveled, which makes it all the more interesting» (ibid., se også Betzler og Fluturime 2019).

Det nærmeste disse temaredaktørene kommer en definisjon av digital cultural policy er kanskje nettopp i beskrivelsen av det forskningsområdet de gjerne ser utviklet: «the entanglement between digital technologies, culture, media, and public policy-making». Det særpregede ved digital kulturpolitikk er kanskje nettopp, som vi skal komme tilbake til, den *entanglement* som skapes mellom teknologi, kultur, medier og politikk (se også Davis og Zboralska 2019). Et lignende perspektiv fremmes av Bjarki Valtysson i boken *Digital Cultural Politics*, der tittelbegrepet «digital cultural politics» forstås som «a broad term meant to cover what traditionally is referred to as cultural policy, media policy and communication policy, how these converge and which effects this has on archival politics, institutional politics and user politics» (jf. Valtysson 2020). Det er også flere som vektlegger en sterk grad av usikkerhet, kompleksitet og *kontingens* på dette politikkområdet, med andre ord at enhver situasjon har flere mulige og tilfeldige utfall: «Uncertainties thus reign supreme: digital cultural policies and their academic study are submerged in an ocean of contingency.» (Roberge et al. 2017)

Hvordan kan vi definere «digital kulturpolitikk»? Med et første blikk kan begrepet virke lite meningsfylt, siden selve kulturpolitikken unndrar seg en beskrivelse som enten analog eller digital, materiell eller immateriell, eller for den saks skyld, hvorvidt den er koblet til internett eller ikke. Politikk handler jo i grunnleggende forstand om ideer, iverksetting, styring, diskusjon, organisering og praksis, i ulike blandingsforhold. I denne sammenhengen er begrepet digital kulturpolitikk tiltenkt en betydning som handler om hva kulturpolitikken *forholder seg til*, og om hvordan den forholder seg til et gitt tema. Mitt innledende forslag til en arbeidsdefinisjon av digital kulturpolitikk er som følger: «den delen av kulturpolitikken som eksplisitt handler om digital produksjon, distribusjon eller konsum av kulturelle uttrykk». Det ligger et par antagelser til grunn for denne definisjonen. Den ene antagelsen, eller premisset, er at dette er en del av kulturpolitikken som er kvalitativt annerledes og derfor relevant å analysere som sådan. Uten dette premisset hadde poenget med denne artikkelen være mer eller mindre borte. Den andre antagelsen handler om at denne siden ved kulturpolitikken har utviklet seg til å bli langt større, viktigere og mer sentralt for dette politikkområdet. *Hvor* sentralt er en av de tingene jeg forsøker å beskrive på de følgende sidene.

Er ikke digital kulturpolitikk kun et annet begrep for *mediapolitikk*, kunne man spørre. Jeg vil argumentere for at det er det ikke, selv om gjennomgangen i det følgende vil vise at disse områdene i stadig større grad henger sammen. Mediepolitikk er likevel ikke digital kulturpolitikk, blant annet fordi den inkluderer også pressestøtte til de fremdeles ikke-digitale utgivelsene. Samtidig har også mediepolitikken blitt digitalisert og teknologisert og internasjonalsert m.m. Kulturpolitikken har i større grad kommet til å inkludere mediepolitikken; og jeg oppfatter det som et begrep på et mer overordnet nivå. Det er også på dette nivået det er mulig å se hvordan ulike deler av politikken samhandler på nye måter. Kulturpolitikken har gjennom digitalisering fått mer *preg* av å være mediepolitikk, men den er samtidig *mer* enn det.

Det ligger også et overordnet analytisk poeng i å bruke et begrep som digital kulturpolitikk, som jeg tidligere har beskrevet på denne måten: «Firstly, denoting something as digital cultural policy implies that cultural policy to a steadily increasing degree can be and is digital, in the sense that most relevant policy areas are fundamentally changed by digital means of production and distribution. Secondly, the concept also has an analytical potential to reconnect perspectives on digital culture; viewing digital cultural policy as a conglomerate of technical, commercial, consumer and policy development» (Hylland 2012).

Selve begrepet «digital kulturpolitikk» er etter alt å dømme lite i bruk, både i medier, politiske dokumenter og faglitteratur. Et søk i stortingsforhandlinger og andre dokumenter på Stortingets nettside (stortinget.no) viser *ett* treff på begrepet. Dette er en henvisning til NOU'en *Hindre for digital verdiskaping*, hvor det finnes et lite delkapittel med tittelen «Helhetlig digital kulturpolitikk» (NOU 2013:2:9). Et søk på regjeringen.no, som inkluderer politiske dokumenter siden 1990-tallet, viser null treff. Et søk i Google Scholar på «digital kulturpolitikk» gir på sin side en del treff, men kun treff på én artikkel som bruker begrepet eksplisitt (Gran 2014). Og i denne artikkelen brukes det kun i forbifarten, og ikke som en analytisk inngang: Gran skriver at det er «teoritørke når det gjelder digital kulturpolitikk» (2014:29). Et søk i mediedatabasen Retriever gir på sin side 89 treff, hvorav en del viser til Grans artikkel eller siterer Gran. Her finner vi også en kommentarartikkel fra forfatter og teknologiskribent Eirik Newth: «Åtte prinsipper for en digital kulturpolitikk» (Newth 2013). Det store flertallet av artiklene som bruker begrepet viser imidlertid til den ovennevnte utredningen fra Digiutvalget (NOU 2013:2), og deres formulering om en helhetlig digital kulturpolitikk.

Innledningsvis kan det også være behov for å avklare et par andre begreper. Med kulturpolitikk menes her, som vi tidligere har definert begrepet, «systematisk finansiering, organisering, regulering og legitimering av kulturproduksjon» (Mangset og Hylland 2017:11). Setter vi opp denne forståelsen mot Sigrid Røysengs typologi over ulike bruksmåter av begrepet kulturpolitikk, ligger den nærmest en forståelse der vi opererer med et smalt kulturbegrep og et smalt politikkbegrep (jf. Røyseng 2014). Selv om dette i de fleste tilfeller innebærer at kulturpolitikk er et *offentlig* anliggende; at det er offentlige aktører som representerer den systematiske finansieringen, organiseringen, reguleringen og legitimeringen, åpner altså vår forståelse opp for at også ikke-offentlige aktører kan utøve kulturpolitikk. I denne artikkelen vil fokuset imidlertid primært rettes mot den offentlige kulturpolitikken, og særlig den kulturpolitikken som representeres av nasjonale offentlige aktører.

Hva så med begrep som «det digitale» og «digitalisering»? Selve nøkkelordet digitalisering har gjennom to tiår utviklet seg til å bli et høyfrekvent buzzord med varierende innhold. Et søk i mediedatabasen Retriever, som dekker det store flertallet av norske papiraviser og nettaviser, viser at begrepet ble brukt i 80 ulike artikler i 2000. I 2016 ble «digitalisering» nevnt i 7 300 artikler og i 2018 i 14 800 artikler⁴. Den eksplosjonsartede utviklingen i

bruken av ordet har også medført at digitalisering i dag i større grad blir brukt som en generell samfunnsdiagnose («digitaliseringen av samfunnet»), enn det blir brukt i den teknologiske betydningen ordet opprinnelig hadde⁵. Med andre ord betyr digitalisering både den generelle utviklingen i retning av at digitale verktøy blir stadig viktigere på de fleste områder, og den teknologiske prosessen der analog informasjon gjøres digital.

På kulturområdet og/eller det kulturpolitiske området har digitalisering også noe av den samme doble betydningen: det brukes både for å betegne den generelt økende betydningen av digital produksjon, formidling og konsum, og for å betegne den mer mediespesifikke endringen fra analog formidling og analoge produkter til digitale produkter og formidling/bruk. I denne sammenhengen forstås digitalisering i denne doble betydningen, og «det digitale», «digitale verktøy» og tilsvarende refererer til bruk av IT-teknologi i sin alminnelighet, både der denne er koblet mot nettverk og der den ikke er det.

Det er samtidig en *sammenheng* mellom de to grunnleggende betydningene av *digitalisering* som bør tas i betraktning i gjennomgangen av hvordan et politikkområde påvirkes av det digitale: hvordan henger den teknologiske endringen sammen med den samfunnsmessige omveltningen? Det er flere analyser som har forsøkt å se disse to størrelsene i sammenheng. I en oversiktsartikkel om begrepene *digitization* og *digitalization*, beskriver f.eks. Brennen og Kreiss hvordan den grunnleggende tekniske siden av digitalisering er med på å forklare de mer vidttrekkende konsekvensene av den (Brennen og Krauss 2016). Den grunnleggende tekniske egenskapen ved digitalisering er den binære kvaliteten, skriver de. Dette er i utgangspunktet en immateriell kvalitet, siden digital informasjon kan lagres på alle materialer som kan skille mellom to tilstander, og dermed representere 0 eller 1 i et binært system. Samtidig er den digitale informasjonen alltid lagret og formidlet gjennom fysiske materialer, og denne medieringen mellom det materielle og immaterielle er unik for digitaliseringen (op.cit.:2). Et annet perspektiv som er knyttet til grunnleggende tekniske egenskaper, er at digitalisering skaper i prinsippet universell informasjon, som kan utveksles og interagere mellom ulike systemer. I dette ligger også en kime til kombinasjon av dystopi og utopi:

While some observe and lament the way digitization necessarily strips communication of its interesting imperfections, others contend that digitization, by reducing communication to its basic components, produces a lingua franca capable of facilitating universal communication. It is in this way that digitization has occasionally been tied to utopian rhetoric or movements. (Brennen og Kreiss 2016:3).

Noe av det viktigste for kulturområdets del er at overgangen fra analog til digital fjerner, eller i det minste reduserer betydningen av, størrelser som materialitet, eierskap, original og kopi, samtidighet, stedlighet, nærvær og samvær – størrelser som gjerne blir ansett som noe av det essensielle med produksjon, formidling og opplevelse av kultur. For enkelte deler av kulturfeltet er forholdet mellom original og kopi særlig viktig. Som bl.a. Brennen og Kreiss understreker, er den fundamentale ideen om en original lite meningsfull i møte med digital informasjon. Overføring av informasjon innebærer ikke overføring av noe fysisk, og det gjør at det i prinsippet er kun kopiering som foregår (ibid.). Fraværet av den stedlige forankringen av kulturformidlingen påvirker også åpenbart noe av den grunnleggende sosiale dynamikken, som f.eks. Lene Pettersen har analysert (Pettersen 2018). Samtidig åpner, som

4. I disse tallene kan det skjule dobbelte tellinger og andre potensielle feilkilder, men tendensen er likevel åpenbar og utvilsom.

5. Mrk. at man på engelsk har en mulighet til å skille mellom disse betydningene: «digitization» som konvertering fra analoge til digitale data, og «digitalization» som det digitale overordnede påvirkning på samfunnet (Brennen og Kreiss 2016). Begrepet «digitisering» har fått veldig lite gjennomslag i norsk.

vi skal se, digitalisering også for en fornying av noen etablerte ideer for kulturpolitikken, om demokratisering og bred formidling av kultur.

Vi kan så langt konstatere at digital kulturpolitikk/digital cultural policy/politics er et begrep som har en viss forankring i eksisterende faglitteratur innenfor kulturpolitikkforskningen. Samtidig er bruken av begrepet preget av en tilbakeholden holdning til å forsøke å definere det klart og entydig, nettopp fordi begrepet brukes til å beskrive et felt eller et politikkområde som er konvergent, kontingent og komplekst, og dermed kanskje unndrar seg en klokke-definisjon. Det skal vi komme tilbake til mot slutten av artikkelen.

Hvordan kom det digitale inn i kulturpolitikken?

I det følgende skal det handle om hvordan det digitale og det kulturpolitiske fikk noe med hverandre å gjøre. Når kan man spore de første ideene og tankene om at det digitale/data-maskiner/elektronisk teknologi hadde en relevans for den kulturpolitikken som skulle føres? Nedenfor gjennomgås de sentrale kulturpolitiske dokumenter, tiltak og ideer som kan relateres til en digital kulturpolitikk på 1970-, 80-, 90-, 00- og 10-tallet.

1970-årene

Det kan virke lite fruktbart å starte en gjennomgang av digital kulturpolitikk med det tilsynelatende ganske analoge 70-tallet, men dersom man fokuserer på lange linjer og mulig kontinuitet i den kulturpolitiske logikken er også dette tiåret nødvendig å inkludere. Digital teknologi var en relevant størrelse i norsk samfunnsutvikling allerede fra første halvdel av 1970-tallet. Allerede i 1973 ble forskningssenteret NORSAR på Kjeller knyttet til det amerikanske ARPANET, som var en forløper for det internettet som skulle få allment gjennomslag snau to tiår senere. Med det var Norge det første landet utenfor USA som ble tilknyttet et proto-internett⁶. Bruksområdet var samtidig svært begrenset. På samme tidspunkt hadde også begrepet digitalisering⁷ begynt å bli brukt i fagspesifikke publikasjoner om kartografi, navigasjon og teletrafikk. Og allerede i 1969 kunne Forsvarets forskningsinstitutt skrive i en stillingsannonse at «det vil være ønskelig med kjennskap til digitalisering av analoge registreringer og/eller digital behandling av tidsserier»⁸. 1970-årene var også en periode for ulike diagnoser av hvordan utviklingen innenfor EDB skulle påvirke det norske samfunnet. I 1978 publiserte f.eks. den offentlige etaten Norsk Regnesentral en analyse av *Offentlige etaters anskaffelse av EDB-systemer*, og de antok bl.a. at «slike systemer vil i antall og utgifter for det offentlige vise en meget sterk vekst i de nærmeste årene» (Krogdahl og Maus 1978:32). Tilknytningen til kulturområdet er imidlertid så å si fraværende, med unntak i et eksempel fra kartotek og søkesystemer i bibliotekene (ibid.).

I august 1973 la Kirke- og undervisningsdepartementet frem den første kulturmeldingen: *Om organisering og finansering av kulturarbeid* (St. meld. nr. 8 (1973–1974)). I denne er det ingen referanser til datamaskiner, det digitale eller digitalisering. EDB som begrep nevnes kort: I en gjennomgang av forskning på kulturområdet vises det til Odd Nordland ved Universitetet i Oslo, som utvikler nye metoder for studier av forholdet mellom litteratur og samfunn: «Analyseresultatene føres på kodeskjema, punches på hullkort, EDB-behandles og fremstilles grafisk for sammenlikning» (op.cit.:178). Det vises også til et

6. Jf. Rasmussen (2007) og <https://snl.no/ARPANET>.

7. Mrk. at «digitalisering» også har/har hatt et medisinsk betydning; behandling med hjertemedisinen *digitalis*. Denne betydningen er av mindre interesse her.

8. I Dagbladet, 4. mars 1969. Dette er det første ikke-medisinske treffet på begrepet «digitalisering» i Nasjonalbibliotekets database på nb.no.

annet forskningsprosjekt ved samme universitet, der forholdet mellom kommunikasjon og kunnskap (inkludert «kunstarter som teater, musikk, mime») undersøkes, samt teknologiens «økende inntrengen i stadig flere avgjørelsesprosesser og former for sosialt liv» (op.cit.:179f).

Selv om det er lite å spore av en digital kulturpolitikk her, ser vi likevel en slags forskuttering av en kulturpolitikk som uttrykker at kombinasjonen av «den internasjonale kulturindustrien» og «moderne avansert teknologi» gir noen utfordringer for kulturpolitikken. I denne meldingens språk handler det om at det kan være viktig å samarbeide mellom de nordiske land der teknologien er avansert, og at det kanskje særlig kan bli viktig med et sterkere offentlig engasjement «når det gjeld den framtidige produksjon og distribusjon av biletkassetar» (op.cit.:51). (Dette skal altså skal leses som *videokassetter*, en teknologi som var i sin absolutte barndom i 1973).

Etter et regjeringsskifte kort tid etter denne meldingen ble lagt frem, presenterte den nye regjeringen en ny kulturmelding allerede et halvt år etter, i mars 1974: *Ny kulturpolitikk* (St.meld. nr. 8 (1973–74)). I denne stortingsmeldingen er det heller ingen relevante omtaler av databehandling eller det digitale med unntak i et kort referanse til at Biblioteksentralen yter service til bibliotekene på «EDB-området», gjennom et eget selskap, Norsk Dokumentdata (op.cit.:94). Vi kan samtidig merke oss at det signaliseres en ambisjon om at massemediene skal inkluderes i den statlige kulturpolitikken: «Departementet legg vekt på at massemedia (...) blir integrerte i den samla kulturpolitikken, slik at verksemda så langt som mogleg kan fremme dei same hovudmål» (op.cit.:35). Dette formuleres parallelt med en bekymring for massemedienes *passivering*: «Det skjer med andre ord ein einvegskommunikasjon som ofte passiviser mottakarane rundt omkring i landet» (ibid.).

Det skulle bare komme en kulturpolitisk stortingsmelding til i løpet av 1970-tallet: St.meld. nr. 41 (1975–1976) *Kunstnerne og samfunnet*. Denne behandler ikke verken EDB, datateknologi eller databehandling på noen måte. Samtidig finner vi en forskuttering av et poeng som skulle bli enda mer aktuelt noen år senere: hvordan skal løse utfordringen med å gi vederlag til kunstnerne når verkene deres lett kan kopieres med teknologi: «Den videre spredning som moderne teknologi har gjort mulig, reiser ofte slike problemer. Det gjelder bl.a. vederlag for fotokopiering» (op.cit.:68).

1980-årene

1980-tallet var et tiår for gjennombrudd for digital teknologi. Fra å ha vært verktøy for forskningsinstitutter, institusjoner og bedrifter, ble datamaskiner i dette tiåret tilgjengelige for private brukere. Datamaskiner ble forbrukerelektronikk. I den første kulturmeldingen på 80-tallet, *Kulturpolitikk for 1980-åra* (St.meld. nr. 23 (1981–1982)), fra 1981, anerkjennes det også at det har skjedd en stor teknologisk utvikling i årene frem mot det nye tiåret, på «flere viktige medieområde (...), særleg når det gjeld videogram og data-elektronikk» (op.cit.:30). Den teknologiske utviklingen tildeles også langt mer plass enn i 1970-tallets kulturmeldinger og under overskriften Kulturpolitiske utfordringer dedikeres et eget underkapittel til Ny teknologi (op.cit.:32–33). Det spås at den nye teknologien «vil påvirke samfunnet og kvardagen til alle i sterk grad», og «viktigast vil truleg den nye datateknologien bli» (ibid.). Selve meldingen er preget av en kombinasjon av optimisme, positive forventninger, bevissthet om utfordringer, anerkjennelse av at teknologiske endringer kommer og blir viktige, og forsøk på å spå hvordan de endrer samfunnet/kulturen. Mulighetene er store og mange, spesielt for *informasjonsarbeid*: «Med moderne mikroelektronikk er det mogleg å lagre data og kunnskap i eit omfang som før var utenkjeleg, og særleg er det uendelig raskare og enklare å finne fram og sortere informasjon på den måten ein måtte

ønskje» (op.cit.:32). I etterkant er det også mulig å bli imponert over en spådom som må sies å ha vist seg ganske presis etter hvert:

Geografiske avstander spelar etter kvart også mindre rolle for slik bruk av informasjon. Over telenettet er det mogleg å kople seg til databasar nesten same kor det ligg i verda. Men samtidig skaper denne utviklinga fare for faktiske informasjonsmonopol hos dei som byggjer opp og forvaltar slike databaser. Store fleirnasjonale selskap vil her sannsynlegvis få ei dominerande rolle, mange med hovudbase i Sambandsstatane. (ibid.)

Sitatet illustrerer et visst tvisyn i hvordan de nye teknologiske mulighetene blir forstått kulturpolitisk. Den konkrete betydningen for kulturproduksjon og -bruk blir også tonet noe ned: «Sjølv om ny teknologi har gitt oss ei rad med nye media, vil dei i den tida vi kan planleggje for no, ikkje erstatte eksisterande media. Boka og det trykte ordet vil framleis vere det sentrale kunnskap- og informasjonsmediet, og ikkje minst den viktigaste formidlarer av dikting» (op.cit.:146). Likevel skal også den nye teknologien bli «brukt til å formidle norske kulturytringar og dei verdiar vi kjenner som våre» (op.cit.:33).

Samtidig er det få konkrete tiltak beskrevet som representerer faktisk påvirkning på politikken. Det er langt flere spådommer, utfordringer og utredninger som beskrives enn konkret politikk som beskrives i denne stortingsmeldingen. Det vises blant annet til planer om et EDB-basert system for utlån i bibliotekene og til de utfordringene som arkivene har fått med arkivering av «video og databasert materiale» (op.cit.:10).

Både i 1970-årene og tidlig på 1980-tallet var det flere forsøk på å beskrive de praktiske konsekvensene av den datateknologiske utviklingen man så komme. I en utredning fra Selskap for fremtidsstudier⁹ (SEFRAM) i 1975, *Kommunikasjon og fremtid*, ble det f.eks. utarbeidet scenarier for hvordan medie- og samfunnsutviklingen ville spille sammen: «Ved midten av 1990-årene vil det bli en klar tendens til å erstatte det trykte ord med teletjenester (faksimile, datasystemer, kabel-TV) når det gjelder aktuelle, faktapregede informasjoner (nyheter, meldinger). Problemene for pressen anno 1995-2000 vil være ganske annerledes enn pressens problemer i slutten av 1970-årene» (SEFRAM 1975:145). Scenarier ble også knyttet eksplisitt til kultur- og mediepolitikken. I *Kulturpolitikk for 1980-åra* hentes det spådommer fra Medieutvalgets NOU *Elektroniske massemedier i fremtidens samfunn* (NOU 1980:36), som spår at «først i 1990-åra [vil] vanlege hushald bruke teledata», og fra regjeringens *langtidsprogram* (St.meld. 79 (1980–81)).

Den neste kulturmeldingen som kom på 1980-tallet, var *Nye oppgaver i kulturpolitikken*. (St.meld. nr. 27 (1983–84)). Dette var en kort tilleggs melding til den forrige kulturmeldingen. Den omtaler datateknologi, digital utvikling og elektroniske medier i nokså liten grad, men den viderefører den etablerte ambivalente argumentasjonen knyttet til massemedier: massemedier som mulighet og/eller trussel. Og her knyttes denne argumentasjonen i sterkere grad enn tidligere til den tekniske utviklingen som antas komme. På den ene siden er «moderne teknologi» viktig for demokratisering, som «har spela ei avgjerande rolle for å gi folk flest tilgjenge til kulturgode som i tidlegare tider var eit privilegium for små elitar» (op.cit.:12). Men, man har også fått «massespreiing av kulturprodukt som ikkje held kvalitative mål», og det «legg ansvar på det offentlege for å stø opp om sansen for kvalitet og gi støtte til kulturproduksjon som er av særleg verdi, og som elles ikkje kunne hevde seg i konkurransen» (ibid.). Og denne tendensen vil bli «forsterka gjennom den elektroniske utviklinga, som særleg slår ut i medie- og datateknologien» (ibid.). Stortingsmeldingen understreker flere steder det generelle poenget om at ny teknologi er demokratiserende,

9. SEFRAM ble opprettet av Norsk Produktivitetsinstitutt i 1972.

men at det krever styrket nasjonal kulturpolitisk innsats for å sørge for norskspråklig kultur av god kvalitet.

1990-årene

1990-tallet var et tiår for flere digitale kvantesprang, også på kulturfeltet og i kulturpolitikken. I dette tiåret ble internett og WWW tilgjengelig for allmennheten. De første nettsidene i Norge ble lansert i 1995. En rekke nye digitale medier ble lansert, hvorav noen fikk et mer allment gjennombrudd enn andre: CD-ROM, DVD, MiniDisc, DAT med flere. Mot slutten av tiåret var mp3-formatet introdusert for musikk, den første mp3-spilleren var på markedet, *filedeling* var etablert som et begrep, og Napster var lansert som en filedelingsplattform for musikk.

I juni 1992 ble den første kulturmeldingen på nærmere ti år presentert av Kulturdepartementet: *Kultur i tiden* (St.meld. nr. 61 (1991–92)). Selv om meldingen ble lansert før allment tilgjengelig internett var et faktum, er det likevel noe overraskende at utviklingen med digital og nettbasert formidling og kommunikasjon ikke er omtalt i denne omfattende kulturmeldingen. I motsetning til de foregående kulturmeldingene er *Kultur i tiden* langt mindre opptatt av å beskrive mulige scenarier for en digital, elektronisk og teknologisk fremtid for kulturen. Det finnes tvert i mot flere formuleringer som understreker det stabile fremfor det som endrer seg. Det understrekes for eksempel, på samme måte som i 1981-meldingen, at boken som medium holder stand, tross utviklingen: «Mens underholdningstilbudet fra elektroniske media øker, viser boken seg å holde sin posisjon i formidling av kunnskap, innsikt, erfaring og opplevelse» (op.cit.:197).

Det mest sentrale som formidles om digital påvirkning på kulturpolitikken, handler særlig om den rollen databehandling kan spille for arkivene, bibliotekene og museene – det som i det påfølgende tiår kom til å bli omtalt som ABM-sektoren. Det skal etableres en ny institusjon for «edb-registring» av arkivmateriale (Norsk arkivinformasjon), og det beskrives to edb-systemer for nasjonalbibliografien, der departementet går inn for en samordning. Databehandling omtales som et fellestrekk for de tre sektorene (A/B/M), for eksempel gjennom «drift av felles databaser» og «digitalisering av foto, lyd og levende bilder» (op.cit.:219). Det er et av argumentene for å se de tre sektorene i tettere sammengeng.

Selv om både kulturmeldinger og andre stortingsmeldinger fra Kulturdepartementet er nøkkeldokumenter for å se på hvordan den norske kulturpolitikken har utviklet seg, er det også andre mulige empiriske innganger. En av disse er årsmeldingene til Norsk Kulturråd, hvor de helt siden årsmeldingen for 1965 har oppsummert året som har gått og beskrevet overordnede prioriteringer og utfordringer i tiden som skal komme. Hvis vi ser på årsmeldingene fra tidlig 1980-tall og fremover, ser vi at det knapt nok er noen referanser til eller omtaler av verken digitale medier, EDB, elektronisk teknologi eller datamaskiner før midten av 1990-tallet. I årsmeldingen for 1994 oppgis det under posten «Andre formål» at det er gitt 3,6 millioner kroner til «EDB-anlegg», uten at det spesifiseres nærmere. Mye tyder på at det skjedde noe med Kulturrådets oppfatning av eget ansvarsområde etter at juristen, rettsinformatikeren og data-entusiast Jon Bing ble leder av Kulturrådet i 1993. I årsmeldingen for 1995 skriver han om året som har gått at det var «året da skjermen ble lerret og bok» (Bing 1996:2). CD-ROM og «Internet» (fremdeles med stor I og én t) innebærer store muligheter, og «det fremstår som en kulturpolitisk utfordring å la norske kunstnere få utforske de nye medienes muligheter» (op.cit.:3). Utviklingen understreker også betydningen av en bevisst kulturpolitisk satsing, skriver Bing, «en satsing hvor offentlige midler kan brukes til å sikre at norsk kunst og kultur også skal make å bære oss alle inn i fremtidens mangfoldige multimediesamfunn» (ibid.). I årsmeldingen for 1996 finner vi også en under-

streking av at «kultur og medier har fra 1994 vært et av rådets særskilte satsingsområder», og at det vil «stimulere til at nye digitale medier blir brukt til å formidle kulturstoff på nye måter, og at de blir tatt i bruk som kunstnerisk uttrykksmiddel» (Kulturrådet 1997:28). Selv om omfanget av kultur og medier-satsingen i rene kroner var nokså beskjeden, hadde den digitale utviklingen med dette blitt en anerkjent del også av Kulturrådets ansvarsområde.

Mot slutten av 1990-tallet begynte også kulturpolitikken å forholde seg mer eksplisitt til en overgang fra analog til digital formidling av ulike medietilbud. I 1998 kom en stortingsmelding om *Digitalt fjernsyn* (St.meld. nr. 46 (1998–99)), som beskrev overgangen til et såkalte digitalt bakkenett for distribusjon av fjernsynssignaler. Kulturdepartementet beskriver i denne meldingen blant annet at den statlige oppgaven ikke vil være å finansiere og bygge ut et slikt nett, men heller å regulere, forvalte frekvenser, tildele konsesjoner og «sikre allmennkringkasterne tilstrekkelig gode rammevilkår» (kap. 6.1). I denne meldingen kan vi også som en av de første gangene i kulturpolitiske plandokumenter lese om det nøkkelordet som etter hvert skal bli en overordnet diagnose på den digitale medieutviklingen: *konvergens*. (Jeg kommer tilbake til dette begrepets analytiske potensial i slutten av denne artikkelen).

2000-tallet

1980-tallet representerte et gjennombrudd for allmennhetens tilgang til digital teknologi og 1990-tallet inneholdt lanseringen av allment tilgjengelig internett og en rekke digitale mediers lansering og begynnende død. 2000-tallet (eller 00-tallet) innebar på sin side gjennombruddet for strømmeteknologien, både for musikk, TV og film, tilbud om e-bøker både i nettbokhandler og i biblioteker, samt store kulturpolitiske ambisjoner om utvikling av digital infrastruktur. Det var også et en periode for kulturpolitiske prøveordninger.

Snaue to uker før dette tiåret begynte, lanserte Kultur- og kirke departementet det som i etterkant har blitt omtalt som ABM-meldingen: St.meld. nr. 22 (1999–2000). *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*. Denne plukket opp argumentasjonen om ABM-sektorens fellestrekk fra den forrige kulturmeldingen, som altså særlig handlet om de digitale mulighetene og utfordringene som de tre sektorene delte. Stortingsmeldingen ledet til opprettelsen av det statlige utviklings- og samordningsorganet ABM-utvikling (jf. Hylland 2019). Meldingen viser også at noe av den første eksplisitte digitale kulturpolitikken handlet mye om kulturarv, digitalisering og digital samordning.

I august 2003 ble så en kulturmelding med ambisjoner om å se fremover i tid presentert av departementet: *Kulturpolitikk fram mot 2014* (St.meld. nr. 48 (2002–2003)). I denne meldingen har *internett* blitt en åpenbar kulturpolitisk faktor å regne med. På den ene siden gjelder det som generell påvirkning på den nasjonale kulturen. Internett beskrives som en faktor som bidrar til globalisering, som igjen kan føre til «at lokale ytringsformer vert trengde til side til fordel for ein dominerande globalisert kultur», og med det «ei gjennomgripande kulturell einsretting» (op.cit.:28). På den andre siden finner vi beskrivelser av de mer sektorvise effekter av internett. Internett er lagt inn som en mulig inngang, et perspektiv, en mulighet, utfordring eller diagnose for tilsynelatende alle fagområdene innenfor det allmenne kulturfeltet. Det er ikke mulig å utelukke at ny teknologi kan skape dramatiske endringer for bokbransjen, skrives det (op.cit.:16), og den voksende utbredelsen av bredbånd åpner for «transmisjon» av scenekunst over internett (op.cit.:147). Og: «det bør vurderast tiltak for å styrkja elektronisk formidling på kunstfeltet» (op.cit.:160). Det er også en språkpolitisk dimensjon som anerkjennes: Det er behov for tiltak for å sikre «eit meirfullverdig tilbod av nynorsk programvare og for tilgang til nynorsk innhald på Internett» (op.cit.:194). Det signaliseres videre at departementet har en egen satsing på internett:

«Kulturnett Noreg er den offisielle inngangsdøra til norsk kultur på nettet og er Kultur- og kyrkjedepartementet si Internett-satsing¹⁰» (op.cit.:85).

Stortingsmeldingen har også en del av den ambivalensen som er å spore i tidligere kulturnemeldinger, når det gjelder balansen mellom digitaliseringens kulturpolitiske utfordringer og muligheter. På arkivområdet kan digitaliseringen føre til demokratisering og effektivisering (op.cit.:53), og for funksjonshemmede kan den gi bedre tilgang til kulturuttrykk (op.cit.:120). Samtidig kan digitaliseringen også medføre «skeivare kulturell ressursfordeling», siden den åpner for så mange valgmuligheter (op.cit.:33).

Meldingen uttrykker en tydelig bevissthet på at digitalisering vil endre mye og har endret mye, men man også finne ganske konservative utsagn som det følgende, som illustrerer den analoge/digitale brytningsfasen: «God musikk må takast vare på og formidlast som fonogram. For å kunne støtta ein rimeleg del av dei nye produksjonane vil innkjøpsordninga for fonogram under Norsk kulturråd få vidare rammer dei komande åra» (op.cit.:123). I en tid hvor musikk er i full gang med å bli digital og formidlet *immaterielt*, signaliseres det altså et særlig behov for å satse på de fysiske musikkbærerne; *fonogrammene*. Et materielt perspektiv som dette får følge av en nokså radikal erkjennelse av at også heldigitale kulturprodukter som dataspill er en offentlig kulturpolitisk oppgave: «det er ei offentleg oppgåve å tryggja at det i eit lite land som Noreg er eit tilbod av film og andre audiovisuelle produksjonar som reflekterer vår historie, vår kultur og vårt språk. Det er behov for kvalitetsprodukt som alternativ til dei mange valds- og action-prega dataspela som i dag vart tilbodne på marknaden» (op.cit.:149). For å dekke dette behovet lanseres det en forsøksordning med prosjekttilskudd.

Dette ble fulgt opp i en egen stortingsmelding om dataspill fem år senere: St.meld. nr. 14 (2007–2008) *Dataspill*. Her argumenteres det for at dataspill skal inngå i kulturpolitikken fordi det er et behov for å sikre barn og unge tilgang til alternative produksjoner med norsk språk og innhold. I tillegg gir dataspill «arbeids- og utviklingsmuligheter til en rekke yrkesgrupper innen kunst og kultur» og er «til glede og underholdning for svært mange mennesker i Norge» (op.cit.:6).

Et sentralt punkt i *Kulturpolitikk fram mot 2014* når det gjelder digital kulturpolitikk er at den synliggjør hvordan den teknologiske utviklingen på kulturfeltet både utfordrer, utvider og kompliserer det kulturpolitiske ansvarsområdet. Meldingen understreker for eksempel hvordan innspilt musikk er særlig sårbar for kopiering og urettmessig tilgjengeliggjøring. Dette gjør at en revisjon av åndsverkloven blir et viktig kulturpolitisk grep:

Med utgangspunkt i EUs direktiv om harmonisering av opphavsrett og nærstående rettar i informasjonssamfunnet førebur Kultur- og kyrkjedepartementet ein revisjon av åndsverklova. Ein tek med dette sikte på ytterlegare å tilpassa opphavsretten den digitale tidsalder. [D]epartementet [foreslår] mellom anna at rettshavarane til musikk skal motta rimeleg kompensasjon for den kopieringa som skjer til privat bruk. (St.meld. nr. 48 (2002–2003):41)

Dette er et talende eksempel på hvordan kulturpolitikk på et konkret område forholder seg til teknologisk utvikling, brukeratferd, kunstnerrettigheter og -inntekter, nasjonal lovgivning og overnasjonale direktiver. Jus, teknologi, kulturformidling og kulturbruk inngår dermed i nye forbindelser.

Dette tiåret ble også konkrete tiltak innenfor en digital kulturpolitikk lansert. Et eksempel kommer fra musikkområdet. I 2004 lanserte bibliotekene i Oslo og Bergen (Deichman-

10. Kulturnett var en portal til norske kulturressurser på nett, og driftet også enkelte tjenester selv. Portalen ble driftet og utviklet av ABM-utvikling (jf. Hylland 2019).

ske bibliotek og Bergen offentlige bibliotek) prosjektet LåtLån, en strømmetjeneste for registrerte låntagere ved de to bibliotekene. Tjenesten ga tilgang til et musikkbibliotek med omtrent 50 000 sanger. Selv om ambisjonen var at dette skulle utvides til et nasjonalt prosjekt, var LåtLån allerede fra oppstarten omdiskutert, og satsingen ble nedlagt allerede i 2005. Prosjektet ble beskrevet slik ved oppstart:

Registrerte brukere av Deichmanske bibliotek og av Bergen offentlige bibliotek vil i et halvt år fremover kunne «låne» musikkfiler fra hjemme-PC'en, eller for den saks skyld fra en PC hvor som helst i verden. En ferierende bibliotekbruker som befinner seg i utlandet vil kunne stikke innom nærmeste Internett kafe, logge seg inn på bibliotekets hjemmeside og roe hjemlengselen ved å streame norsk musikk!

Norsk kulturråd administrerte fra 1985 til 2011 den såkalte *innkjøpsordningen for fonogrammer*. 550 kopier av utvalgte innspillinger ble kjøpt inn, og kopiene ble sendt ut til bibliotekene for utlån, som et ledd i en tradisjonell kulturpolitisk demokratiseringsstrategi. I tidsrommet mellom 1985 og 2011 ble imidlertid både distribusjon og konsumpsjon av musikk dematerialisert og endret betydelig. I tillegg sank utlånet av de fysiske innspillingene dramatisk. Innkjøpsordningen ble blant annet som følge av dette lagt ned i 2011, støtten ble i stedet omgjort til en publiseringsstøtte for musikkinnspillinger. Ordningen innebar et fast støttebeløp og inkluderte også musikk som spilt inn og distribuert utelukkende digitalt. Innkjøpsprogrammet hadde da allerede blitt foreslått nedlagt i flere år, med den tiltagende digitaliseringen av musikk som det fremste argumentet.

Men hvordan skulle man sørge for at musikk kunne tilgjengeliggjøres for (bibliotek)brukere i en digital tid? Temaet ble tatt opp i St.meld. nr. 21 (2007–2008) *Samstemt – Et løft for rytmisk musikk*, hvor det står at ordningen «skal også omfatte innkjøp og distribusjon av digitalisert musikk» (St.meld. nr. 21 (2007–2008):82). Videre står det at «distribusjon av digitalisert musikk, herunder prosjekter som LåtLån/Phonofile, vil også bli vurdert i en egen melding til Stortinget om digitalisering» (ibid.). Ambisjonen om å inkludere digital/digitalisert musikk i ble gjentatt i St.meld. nr. 23 (2008–2009) *Bibliotek* og når Kulturloftet II ble lansert, var en digital innkjøpsordning et av punktene som ble trukket frem: «Det skal etableres en digital innkjøpsordning som gjør musikk tilgjengelig via bibliotekene» (f.eks. Prop. 1 S (2010–2011) [Kulturdepartementets budsjettforslag]: 12). Denne ambisjonen skulle vise seg vanskelig å gjennomføre. I budsjettforslaget som ble presentert høsten 2011 beskriver Kulturdepartementet hvordan og hvorfor forslaget ikke var aktuelt lenger:

Tilbudet av digitale musikkjenester som gjør musikk enkelt tilgjengelig for publikum utvikles stadig og er i kontinuerlig endring. Overgangen til salg av digitale tjenester har konsekvenser for all produksjon og formidling av musikk. Departementet har i samråd med bransjeorganisasjonene, FONO og IFPI, derfor kommet til at det ikke er behov for å igangsette en prøveordning med digital formidling av musikk i bibliotekene nå. (Prop. 1 S (2011–2012):94).

Når dette ble formulert hadde blant annet både Spotify (2008) og Wimp (2010) blitt lansert som plattformer for strømming av musikk.

I løpet av 2000-tallet og i overgangen til 2010-tallet ble det norske kulturpolitiske området også preget av flere prosesser med *teknisk* digitalisering – overgang fra analog til digital distribusjon: av radio (Meld. St. 8 (2010–2011), av kringkasting (St.meld. nr. 30 (2006–2007)) og for filmmediet. Som det første land i verden, digitaliserte Norge så å si samtlige kinoer mot slutten av 2000-tallet, i betydningen at de kun viser digital og ikke analog film (Solum 2010). Denne prosessen ble gjort mulig gjennom signeringen av en avtale med seks større filmselskap fra Hollywood, som bidro med finansiering av digitaliseringsprosessen.

Til gjengjeld fikk de amerikanske selskapene bl.a. innflytelse på valg av teknologi, på reper-toar, visningsmuligheter, teknisk kvalitet m.m. for de filmene som er tilgjengelige for det norske publikummet. Digitaliseringsavtalen ble kritisert for ikke å ta hensyn til nasjonale kulturelle interesser, og Kulturdepartementet innrømmet overraskende nok at det ikke var en god avtale sett med kulturpolitiske øyne. Daværende statssekretær i Kulturdepartementet, Roger Solheim, ble blant annet sitert på dette: «Avtalen er ikke isolert sett god nok til å ivareta kulturpolitiske målsetninger. Men det kan kompenseres gjennom en god oppsetningsstøtte»¹¹.

2010-tallet

På 2010-tallet ble flere utviklingstrekk fra 2000-tallet forsterket. Det gjelder også forsøk på å tilpasse tradisjonelle virkemidler til en digital virkelighet. Etter flere års diskusjon og to bestilte rapporter om temaet (Olsen 2009; 2011), introduserte Kulturrådet i 2012 en innkjøpsordning for skjønnlitteratur som inkluderte innkjøp av e-bøker. Dette ble organisert som en del av den tradisjonelle innkjøpsordningen, på den måten at 30 elektroniske «kopier» ble trukket fra de tusen papirkopiene som vanligvis ble kjøpt inn. Dette innebærer at Kulturrådet kjøper 970 papirkopier og 30 elektroniske kopier der en bok er publisert både som papir- og e-bok. De innkjøpte e-bøkene distribueres deretter til norske biblioteker for utlån. De første årene var det kun et lite mindretall av bibliotekene tilbyr elektronisk utlån. I januar 2013 strandet forhandlingene mellom Bibliotekforeningen og Forleggerforeningen om å finne en modell for utlån av e-bøker. En ny prøveordning med salg til bibliotekene inngått i april 2013, som varte til og med 2015. I 2014 kunne det rapporteres om rundt 500 bibliotek som tilbød utlån av e-bøker¹². En ny avtale ble inngått i 2018.¹³

Den foreløpig siste norske kulturmeldingen ble presentert av Kulturdepartementet i november 2018: Meld. St. 8 (2018–2019) *Kulturens kraft: kulturpolitikk for framtida*. Som den første kulturmeldingen på 15 år var det betydelige forventninger og forhåpninger knyttet til dette dokumentet. *Kulturens kraft* er en stortingsmelding som på flere måter vender tilbake til en del overordnede prinsipper og premisser for kulturpolitikken; med særlig vekt på begreper som ytringsfrihet, dannelse og demokrati. Den er relativt lite fokusert på digitaliseringens rolle i dette, selv om generelle diagnoser av digitaliseringens konsekvenser også har en viss plass her, som i de fleste av de foregående meldingene:

Digitalisering gjer det mogleg å nå ut til eit større publikum med den kunsten som blir produsert. Den digitale utviklinga stiller nye krav til korleis vi skal ta vare på den digitale samhandlinga og kommunikasjonen vår for kommande generasjonar, og opnar samtidig for nye måtar å gjere kulturarv tilgjengeleg på. For at teknologiske løysingar skal kunne brukast i tenester som er retta mot heile befolkninga, er det viktig å intensivere satsinga på ein norskspråkleg digital infrastruktur. (Meld. St. 8 (2018–2019):10).

Dette er ikke vesensforskjellig fra det som ble formulert f.eks. i kulturmeldingen fra 1983 (se over). Videre kan man lese en erkjennelse av omveltning og uforutsigbarhet som kan oppfattes som litt resignert: «Vi er omgitt av ein stadig meir omfattande og kompleks teknologisk infrastruktur som ingen eigentleg er i stand til å føreseie korleis vil utvikle seg. Det einaste som er sikkert, er at den teknologiske utviklinga vil gå svært raskt, og at vi også iframtida vil sjå store endringar i både teknologiske moglegheiter og brukarvanar» (op.cit.:22). I tillegg finnes en del allmenne beskrivelser av at digitaliseringen endrer eller vil

11. <https://rushprint.no/2010/06/digitalisering-pa-hollywoods-premisser/>

12. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/stadig-flere-bibliotek-tilbyr-e-boker-1.285424>

13. <https://www.dinside.no/fritid/bedre-utvalg-av-e-boker-pa-bibliotekene/69505149>

endre på mye. De konkrete kulturpolitiske konsekvensene av dette er i langt mindre grad beskrevet i meldingen. Når f.eks. kapittelet Digitale muligheter skal oppsummeres som «Prioriteringar og vidare oppfølging», er listen preget av nokså uforpliktende ord om å «understøtte», «medverke», «leggje til rette for» og «satse på» (op.cit.:55). Det er en liste over digitale muligheter som ikke er preget av ambisjoner og visjoner. Det er også svært korte omtaler av de internasjonale aktørene som så åpenbart har en dominerende innflytelse over digital kultur: «Norsk språk og kultur møter sterkare konkurranse frå internasjonale aktørar. Plattformselskap som Google, Facebook, Amazon, Netflix og Spotify oppnår stadig meir makt» (op.cit.:25). Det trekkes få eller ingen kulturpolitiske konsekvenser av denne innsikten.

Ingen av de overordnede målene for kulturpolitikken nevner teknologi, det digitale, internett e.l. I utdypingen av målene blir riktignok det digitale nevnt enkelte steder, som f.eks. at kulturarven kan formidles og gjøres tilgjengelig ved hjelp av digital teknologi (op.cit.:39). Det har imidlertid stått i kulturpolitiske dokumenter siden 80-tallet. Under hovedmålet «Tilgjenge og deltaking» står det interessant nok at et mulig perspektiv er å bygge bro mellom analoge og digitale kulturuttrykk: «slik at digital kulturbruk kan føra til auka bruk av all kultur» (op.cit.:40). Det finnes også et interessant nyord i denne meldingen, som kanskje kan sies å bygge en viss bro mellom tradisjonell og digital kulturpolitikk: Under kapittelet om Danning, introduserer meldingen et begrep om «digital dømmekraft»:

Også mediekompetanse og digital dømmekraft er viktig for danning og demokratibygging. Mediekompetanse handlar om kunnskap om korleis media fungerer, og evne til å vurdere kvalitet, relevans og sanning i den informasjonen ein finn. Digital dømmekraft dreier seg om evne til kritisk refleksjon, blant anna knytt til personvern, nettvett og opphavsrett. (op.cit.:79).

Her har vi et eksempel på at den digitale kulturpolitikken møter den analoge i døra; når digitaliseringen kan bidra til å relansere et begrep om dannelse.

Digital kulturpolitikk i bakspeilet. Diskusjon og konklusjon

Hvordan ser flere tiårs utvikling ut i bakspeilet, i den analytiske etterpåklokskapens lys? Og er det noe i den kronologiske gjennomgangen av digitale elementer i kulturpolitikken som kan hjelpe oss til å spesifisere hva digital kulturpolitikk bør forstås som?

Det vi ser er at den digitale kulturpolitikken har utviklet seg *stegvis og sedimentært* (jf. Dubois 2015; Henningsen 2015). Nye elementer har kommet til uten å gå på bekostning av eksisterende elementer. Politikken begynner på mange måter som dokumentasjons- og informasjonspolitikk. De første omtalene av de digitale mulighetene i kulturpolitisk sammenheng handler særlig om informasjonsarbeid. Det blir mulig «å lagre data og kunnskap i eit omfang som før var utenkjeleg, og særleg er det uendelig raskare og enklare å finne fram og sortere informasjon på den måten ein måtte ønske», som det ble formulert i kulturmeldingen fra 1981. Det er også dokumentasjonsarbeidet i bibliotek og arkiv som får den første oppmerksomheten: bibliotekene skal bruke EDB i både utlån og katalogisering, og arkivene skal også ta vare på «databasert materiale». Samtidig ser vi at flere av de ideene som motiverte den kulturpolitiske satsingen fra midten av 1960-tallet, særlig representert ved opprettelsen av Norsk Kulturråd (jf. Fidjestøl 2015), videreføres på både massemedier og datateknologi: kombinasjonen av lett tilgjengelig underholdning, kulturindustri og ny teknologi møtes med en viss proteksjonisme for å sikre norsk kultur, språk og kvalitet. På den andre siden finner vi eksempler på argumenter som forskutterer en essensiell bekymring for den digitale kulturpolitik-

ken: hvordan skal kunstnerne sikres inntekter når verker kan kopieres uten kvalitetstap? Bekymringen ble som vist reist allerede i 1975, da i forhold til bl.a. *fotokopiering*.

Både i kulturmeldingene og i andre offentlige utredninger fra 1970- og 1980-tallet finner vi også et tydelig ønske om å forstå omfanget og effekten av de teknologiske endringer som var i emning. I 1990-åra vil «vanlege hushald bruke teledata», skrives det i en NOU i 1980, og i kulturmeldingen fra 1981 spås det at den nye teknologien «vil påvirke samfunnet og kvardagen til alle i sterk grad». Ønsket om å forstå utviklingen blir tilsynelatende erstattet av en mer resignert usikkerhet i kulturmeldingene fra 1990-, 2000- og 2010-tallet.

Den digitale dokumentasjons- og informasjonspolitikken fortsetter inn på 1990-tallet, og da særlig som argumentasjon for ABM-sektoren og som mulighet for tilgjengeliggjøring og formidling av *kulturarv*. Det kommer nye kulturpolitiske ideer i tillegg i samme periode, blant annet tanken om at de nye digitale mediene også er et kunstnerisk uttrykksmiddel eller verktøy av verdi. Her skjer det en tydelig endring hos Norsk Kulturråd rundt midten av 1990-tallet. Et annet nytt element i den digitale kulturpolitikken er at den etter hvert inkluderer en nokså teknologisk mediepolitikk: det utbygges digitale bakkenett, kringkastingen blir digital, kinoer blir digitale og radiosignaler blir digitale. Det blir åpenbart at disse endringene har konsekvenser som går langt utover de rent tekniske.

I den norske digitale kulturpolitikken tar det tid før *internett* anerkjennes som en vesentlig kulturpolitisk størrelse. Paradoksalt nok er det mer visjonære formuleringer om *nett* i kulturmeldingen fra 1981 enn i kulturmeldingen fra 1992. Og når Kulturrådet og Jon Bing i 1995 skriver om «året da skjermen ble lerret og bok», oppfattes Internet som et medium på samme måte som CD-ROM. Dette hadde endret seg med kulturmeldingen fra 2003, der internett ble forstått som en gjennomgripende faktor med potensiell påvirkning på alle deler av kultursektoren. På dette tidspunktet hadde også departementet en egen «Internett-satsing» i Kulturnett Norge.

Et genuint nytt element i den digitale kulturpolitikken kommer med inkluderingen av dataspill i kulturpolitikken som formuleres i *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Med det blir et digitalfødt og heldigitalt kulturprodukt gitt (en viss) kulturpolitisk anerkjennelse, samtidig som det delvis er på bakgrunn av en tradisjonell kulturpolitisk bekymring for den kommerisielle kulturindustriens produkter. Når dataspill noen år senere blir gjenstand for en egen stortingsmelding, har samtidig et par nye begreper blitt knyttet til dette kulturuttrykket: det er til «glede og underholdning for svært mange mennesker i Norge». I tillegg er det også potensial for næring, arbeid og innovasjon i denne kultursektoren, som også den ferskeste dataspillstrategien fra Kulturdepartementet legger vekt på (Kulturdepartementet 2019).

Den digitale kulturpolitikken har altså utviklet seg som en politikk for dokumentasjon, informasjon, teknologi, tilgjengeliggjøring og demokratisering, underholdning, innovasjon og næring. Nye elementer har kommet til, uten at tidligere elementer har blitt uaktuelle. De ideene som ble formulert om datateknologiens rolle i systematisering og tilgjengeliggjøring av informasjon på 70- og 80-tallet er fremdeles aktuelle. Parallelt med denne gradvise kompliseringen av den digitale kulturpolitikken løper det også en tydelig ambivalent, tvisynt tråd. Fra de første formuleringene og forsiktige spådommene og frem til dataspillstrategien fra 2019, ser vi at muligheter og utfordringer ved det digitale løftes frem i samme åndedrag. Det er en langsom og tvetydig endring i den digitale kulturpolitikken. Den er også sammensatt av den politikken som eksplisitt og direkte forholder seg digitale kulturfenomener – dataspill, strømming, digitale plattformer – og den som repliserer analoge ideer og analoge tiltak på en digital virkelighet.

Innledningsvis ble digital kulturpolitikk foreslått definert som «den delen av kulturpolitikken som eksplisitt handler om digital produksjon, distribusjon eller konsum av kulturelle

uttrykk». Den historiske gjennomgangen av den langsomme digitaliseringen av kulturpolitikken åpner for at denne arbeidsdefinisjonen bør modifiseres noe. Gjennomgangen illustrerer den tiltagende kompleksiteten som kan beskrives som sedimentær, som *entanglement*, som kontingent, eller med et veletablert begrep om *konvergens*. Konvergens har vært et nøkkelbegrep for medieanalyse over et par tiår, for å beskrive prosesser der produsenter av innhold, plattformer, bruk og teknologi *konvergerer* (Jenkins 2006; Hay og Couldry 2011). Den massive bruken av begrepet har også forårsaket en viss bekymring for om rollen som *buzzword* har tømt det for analytisk potensial (jf. f.eks. Hay og Couldry 2011).

Hay og Couldry identifiserer fire ulike måter å bruke begrepet konvergens på: «as a description of new synergy (a 'horizontal' realignment) among media companies and industries, as the multiplication of 'platforms' for news and information, as a technological hybridity that has folded the uses of separate media into one another (e.g. watching a television broadcast on a cell phone), and as a new media aesthetic involving the mixing of documentary and non-documentary forms» (op.cit.:473). Alle disse betydningene har åpenbar kulturpolitisk relevans. I tilfellet med kulturpolitikk har samtidig konvergensbegrepet relevans utover dette. Den digitale kulturpolitikken representerer på den ene siden en slags kulturpolitisk konvergens – et sammenfall av tidligere kulturpolitiske ideer samkjørt innenfor det digitale: demokratisering, velferd, tilgjengeliggjøring, dannelse, regulering, og nasjonale, proteksjonistiske ideer. På den andre siden legges det også nye kulturpolitiske verktøy og virkemidler til dette – digitale standarder, utbygging/nedbygging av teknisk infrastruktur, eierskapslovgivning, avgiftspolitik, internasjonale reguleringer, direktiv og konvensjoner m.m. Det kan derfor være mulig å snakke om en kulturpolitisk *hyperkonvergens* når vi ser på hva den digitale kulturpolitikken har kommet til å innebære av ideer, innhold og politiske virkemidler. Og det er kanskje nettopp denne hyperkonvergens som er det sentrale kjennetegnet ved en digital kulturpolitikk. Digital kulturpolitikk er *både* «den delen av kulturpolitikken som eksplisitt handler om digital produksjon, distribusjon eller konsum av kulturelle uttrykk» og den delen av andre politikkområder som påvirker digital produksjon, distribusjon eller konsum av kulturelle uttrykk. Dette representerer en utfordring som kulturpolitikforskningen må møte gjennom en større grad av tverrfaglighet og empirisk åpenhet.

Referanser

- Ahearne, J. (2009). Cultural policy explicit and implicit: a distinction and some uses. *International Journal of Cultural Policy*, 15(2), s. 141–153. <https://doi.org/10.1080/10286630902746245>
- Anderson, C. (2006). *The long tail: Why the future of business is selling less of more*. New York: Hachette Books.
- Betzler, D. og Fluturime, J. (2019). *Seven fields of action in digital cultural policies : a comparative policy analysis of Austria, England and Canada*. Paper at 15th AIMAC International Conference on Arts and Cultural Management, Venice, Italy, 23–26 June 2019.
- Bing, J. (1996). Det året da skjermen ble lerret og bok. Norsk kulturråd: Årsmelding 1995. Oslo: Norsk Kulturråd. S. 2–3.
- Brennen, J. S., og Kreiss, D. (2016). Digitalization. I K.B. Jensen og R. Craig (red.): *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*. (New Jersey: Wiley Blackwell, s. 1–11.
- Burri, M. (2012). Cultural Protectionism 2.0: Updating Cultural Policy Tools for the Digital Age. I A. Candeub & S. Pager (red.): *Transnational Culture in the Internet Age*. London: Edward Elgar, s. 82–212.
- Chantepie, P. (2017). The Shaping of France's Digital Cultural Policy. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 47(5), s. 313–321. <https://doi.org/10.1080/10632921.2017.1394148>

- Dahlberg, L., og Siapera, E. (red.) (2007). *Radical democracy and the Internet: Interrogating theory and practice*. London: Springer.
- Davis, C. H., og Zboralska, E. (2018). Cultural Policy in the Time of Digital Disruption: The Case of Creative Canada. I L. Abornoz og M. Garcia (red.): *Audio-Visual Industries and Diversity: Economics and Policies in the Digital Era*. London: Routledge, s. 152–168.
- Dubois, V. (2015). Cultural policy regimes in Western Europe. I J.D. Wright (red.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition. Amsterdam: Elsevier, s. 460–465.
- Duelund, Peter (red.) (2004). *The Nordic Cultural Model*. København: The Nordic cultural institute.
- Gauntlett, D. (2011). *Making is Connecting: The Social Meaning of Creativity, from DIY and Knitting to YouTube and Web 2.0*. Cambridge: Polity Press.
- Gran, A.-B. (2014). Digitale tider i kulturlivet. Om digitalt kulturforbruk, kulturpolitikk og kulturelle etterslep. *Sosiologi i dag*, 44(1), s. 13–38.
- Hay, J. og N. Couldry (2011). Rethinking convergence/culture. An introduction. *Cultural Studies*, 25(4–5), s. 473–486. <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600527>
- Henningsen, E. (2015). Kulturpolitikens sedimentering. Kulturloftet som kulturpolitisk vekstperiode. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 18(1), s. 28–40.
- Howley, K. (2005). *Community Media: People, Places, and Communication Technologies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hylland, O.M. (2012). *Is there such a thing as a digital cultural policy? Challenges for the Norwegian/Nordic model in a digitized cultural world*. Paper at the International Conference of Cultural Policy Research, Barcelona, July 9–12, 2012.
- Hylland, O.M. (2019). ABM-utviklings vekst og fall. Historien om hvordan en kulturpolitisk institusjon ble født og døde. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 22(2), s. 257–276. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/-2019-02-04>
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.
- Keen, A. (2007). *The Cult of the Amateur: How Today's Internet is killing our Culture*. New York: Currency.
- Krogdahl, B. og A. Maus (1978). *Offentlige etaters anskaffelse av EDB-systemer*. Oslo: Norsk Regnesentral.
- Kulturdepartementet (2017). *Kulturdepartementets strategi for åpne data 2017–2022*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Kulturdepartementet (2019). *Spillerom – Dataspillstrategi 2020–2022*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Kulturrådet (1997). *Årsmelding 1996*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Mangset, Per et al. (2008). Editors' introduction: Nordic cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 14(1), s. 1–7. <https://doi.org/10.1080/10286630701856435>
- Mangset, P. og O.M. Hylland (2017). *Kulturpolitikk. Organisering, legitimering og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meld. St. 8 (2018–2019). *Kulturens kraft: kulturpolitikk for framtida*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Newth, E. (2013). *Åtte prinsipper for en digital kulturpolitikk*. Hentet fra <https://www.minervanett.no/atte-prinsipper-for-en-digital-kulturpolitikk/142485>
- NOU (1980:36). *Elektroniske massemedier i fremtidens samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU (2013:2). *Hindre for digital verdiskaping*. Oslo: Departementenes servicesenter.
- Olsen, M. H. (2009). *E-boka og innkjøpsordningene: Statusrapport og vurderinger*. Oslo: Kulturrådet.
- Olsen, M. H. (2011). *E-boka, Kulturrådet og støtteordninger. En oppdatering*. Oslo: Kulturrådet.
- Pettersen, L. (2018). Digitalisering. Modernitetens flyttebyrå. *Norsk medietidsskrift*, 25(4), s. 1–17. <https://doi.org/10.18261/issn.0805-9535-2018-04-03>
- Prop. 1 S (2010–2011). *Proposisjon til Stortinget*. [Kulturdepartementets budsjettforslag]. Oslo: Kulturdepartementet.
- Prop. 1 S (2011–2012). *Proposisjon til Stortinget*. [Kulturdepartementets budsjettforslag]. Oslo: Kulturdepartementet.
- Rasmussen, T. (2007). *Kampen om internett*. Oslo: Pax
- Ritzer, G. og Jurgenson, N. (2010). Production, Consumption, Prosumption. The nature of capitalism in the age of the digital prosumer. *Journal of Consumer Culture*, 10(1), s. 13–36.

- Roberge, J. og Chantepie, P. (2017). The Promised Land of Comparative Digital Cultural Policy Studies. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 47(5), s. 295–299. <https://doi.org/10.1080/10632921.2017.1398584>
- Roberge, J.; L. Nantel og A. Rousseau (2017). Who Needs a Plan Anyway? Digital Cultural Policymaking as the Art of Navigating through Uncertainties. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 47(5), s. 300–312. <https://doi.org/10.1080/10632921.2017.1366381>
- Røyseng, S. (2014). Hva er kulturpolitikk og kulturpolitisk forskning? – Innledning. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 17(1), s. 4–8.
- Salecl, R. (2011). *The Tyranny of Choice*. London: Profile Books.
- Schwartz, B. (2004). *The Paradox of Choice. Why More is Less*. New York: Harper.
- SEFRAM (1975). *Kommunikasjon og fremtid*. Oslo: Ingeniørforlaget.
- Solum, Ove (2010). The municipal cinema system in Norway and the digital turn. *Journal of Scandinavian Cinema*, 1(1), s. 31–36.
- St.meld. nr. 8 (1973–74). *Om organisering og finansering av kulturarbeid*. Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.meld. nr. 52 (1973–74). *Ny kulturpolitikk*. Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.meld. nr. 41 (1975–76). *Kunstnerne og samfunnet*. Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.meld. nr. 79 (1980–81). *Langtidsprogrammet 1982–1985*. Oslo: Planleggingssekretariatet.
- St.meld. nr. 23 (1981–82). *Kulturpolitikk for 1980-åra*. Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.meld. nr. 27 (1983–84). *Nye oppgaver i kulturpolitikken*. Oslo: Kultur- og vitskapsdepartementet.
- St.meld. nr. 61 (1991–92). *Kultur i tiden*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 46 (1998–99). *Digitalt fjernsyn*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 22 (1999–2000). *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 48 (2002–2003). *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet.
- St.meld. nr. 21 (2007–2008). *Samstemt – Et løft for rytmisk musikk*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 14 (2007–2008). *Dataspill*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- St.meld. nr. 23 (2008–2009). *Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- St.meld. nr. 24 (2008–2009). *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- Valtysson, B. (2020). *Digital Cultural Politics. From Policy to Practice*. London: Palgrave Macmillan.